

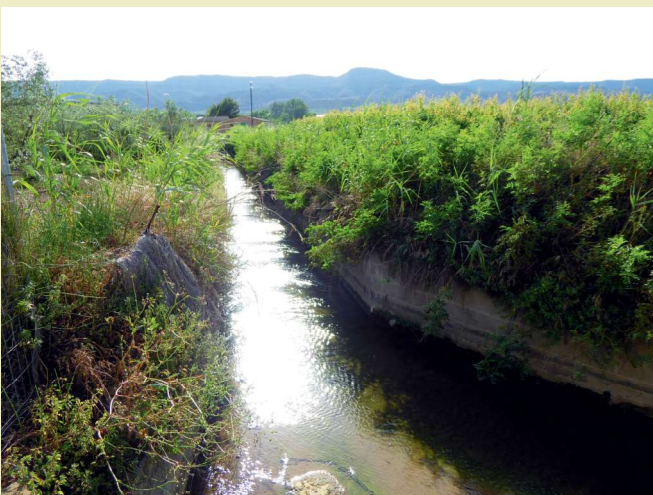
La Sèquia. Foto Francesc Aran

La vella sèquia del marge esquerre del Segre i el seu molí

Per Francesc Aran

Sabem que a l'any 1213, quan es va fundar el Monestir de Santa Maria d'Escarp, entre altres bens se'l va dotar amb el molí fariner de la Granja, amb la seva sèquia, caixers i marges, per tant el tram de la sèquia de la Granja d'Escarp ja existia.

Aquella sèquia començava una mica mes amunt del pont vell de Seròs, creuava per l'antic sot de Vilaseca, arribava al molí fariner, passava llindant les cases de la Granja d'Escarp on la seva població s'abastia d'aigua i continuava cap al barranc de Sant Jaume on desaguava novament al Segre.

No en tenim notícia de quan la sèquia es va perllongar fins a l'Ebre, però sí en tenim constància que a començaments del segle XIX continuava cap al molí de Mequinensa, i que aquest molí era el titular d'aquest nou tram que recollia l'aigua del final de la sèquia del molí de la Granja, d'allà on abans desaguava al riu, prop del barranc de Sant Jaume de la Granja d'Escarp.

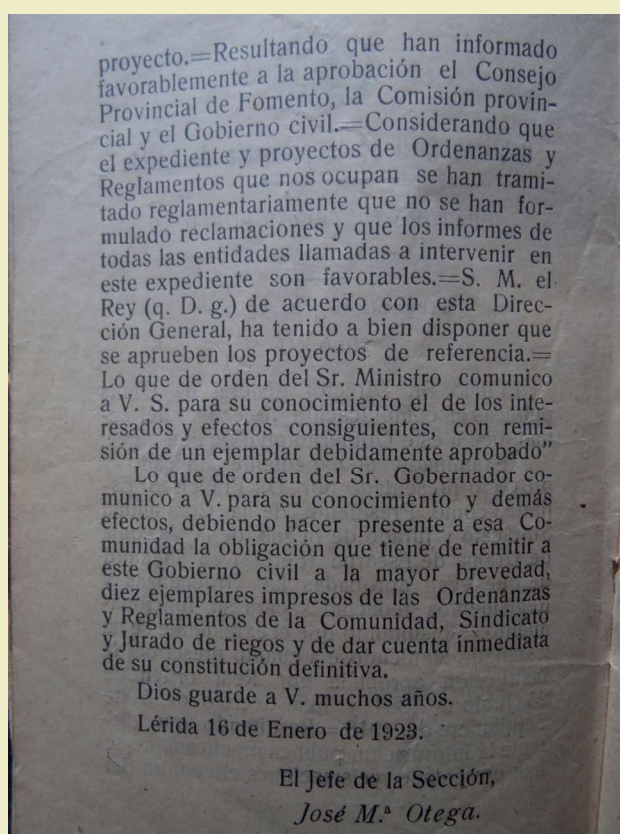
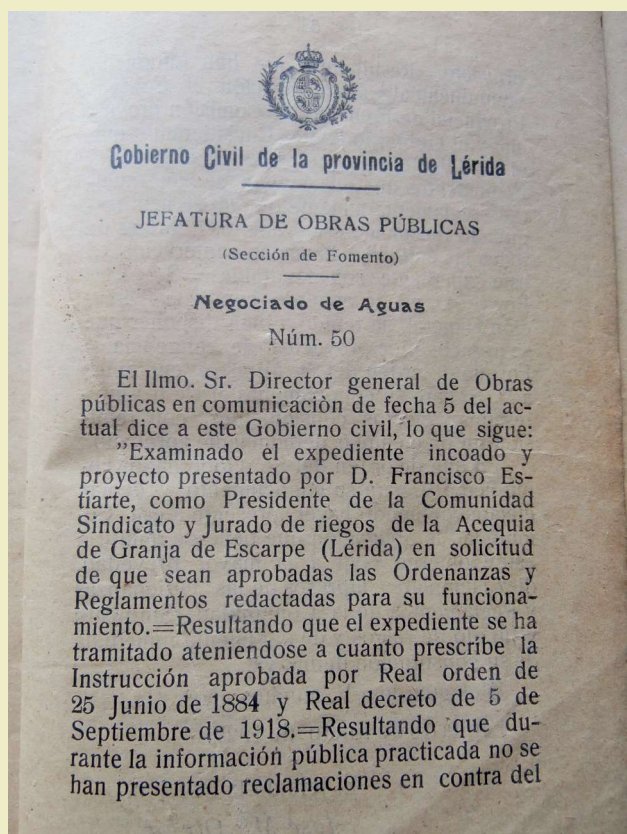
Aquest nou tram que donava força motriu al molí de Mequinensa, també regava les hortes de Campells i Dellà Segre, just davant de l'actual poble de Mequinensa i acabava a l'Ebre. Per la documentació es pot percebre els patiments dels usuaris mequinensants, usuaris d'un tram d'una sèquia que prenia l'aigua gairebé a 17 quilòmetres Segre amunt. També són patents els esforços per garantir un cabal suficient per assegurar els cultius d'unes hortes que, tot i ser fèrtils, eren difícils de conrear, des de finals del segle XIX i fins a mitjans del XX. Cal recordar que en aquella època, no hi havia pont sobre el Segre, per la qual cosa l'accés des de Mequinensa a les partides del marge esquerre no era senzill i s'havia de fer mitjançant la barca ubicada al costat de l'anomenada Horta vella.

L'argument per defensar l'aprofitament de l'aigua es va presentar com un dret immemorial i així es va exposar quan la Llei d'Aigües de 13 de juny de 1879 va regular els usos i aprofitaments dels cursos de les aigües, recollint-se el fet que era un dret ja reconegut i un costum immemorial, determinant que la sèquia, els seus caixers i marges, des de la boquera al Segre, en el terme de Seròs, fins la Carrerada i els trams del barranc de la Grallera i la bassa molinal, eren propietat del molí de la Granja d'Escarp; la resta de la sèquia, fins a l'antic desguàs al Segre, era dels regants granjolins, llevat dels ponts, abeuradors i camins que eren propietat de l'Ajuntament de la Granja. A partir de l'antic desguàs, fins al seu acabament a l'Ebre, en el transcurs de les hortes de Campells i Della Segre, eren propietat del molí de Mequinensa.

A dalt, vista de la confluència del Segre amb l'Ebre i part de l'horta de Dellà Segre. Font: ICGC.

A sota, text d'aprovació oficial de la comunitat de regants.

Les despeses generals de la Comunitat de regants es pagaven per tots els usuaris en proporció a la quantitat de terra que regaven, però les despeses de conservació, neteja i manteniment les havien de pagar els propietaris de la sèquia, cada un en el seu tram, llevat de les que pertanyien a l'Ajuntament de La Granja, que es pagaven pel comú dels propietaris afectats.

El propietari del molí de Mequinensa havia d'abonar al de la Granja la meitat de les despeses ocasionades en el tram de la seva propietat, des de la boquera fins a l'esmentat molí, atès que la nova sèquia de Mequinensa aprofitava l'aigua d'aquell molí. Alhora, el molí mequinensà, com a propietari de la sèquia que regava les hortes de Campells i Della Segre, era lliure de cobrar aquesta aigua.

El cabal d'aigua de tota la sèquia molinal es va veure afectat per les importants obres hidràuliques de l'empresa "*Fuerzas y Riegos del Ebro SA*", associada a la "*Barcelona Traction, Light and Power Company limited*" més coneguda com "*la Canadiense*", que en posar en funcionament la central hidroelèctrica d'Utxesa el primer d'abril de 1914, va modificar el cabal natural del Segre, regulant-lo segons les seves necessitats de producció, cosa que afectava l'entrada natural d'aigua a la sèquia.

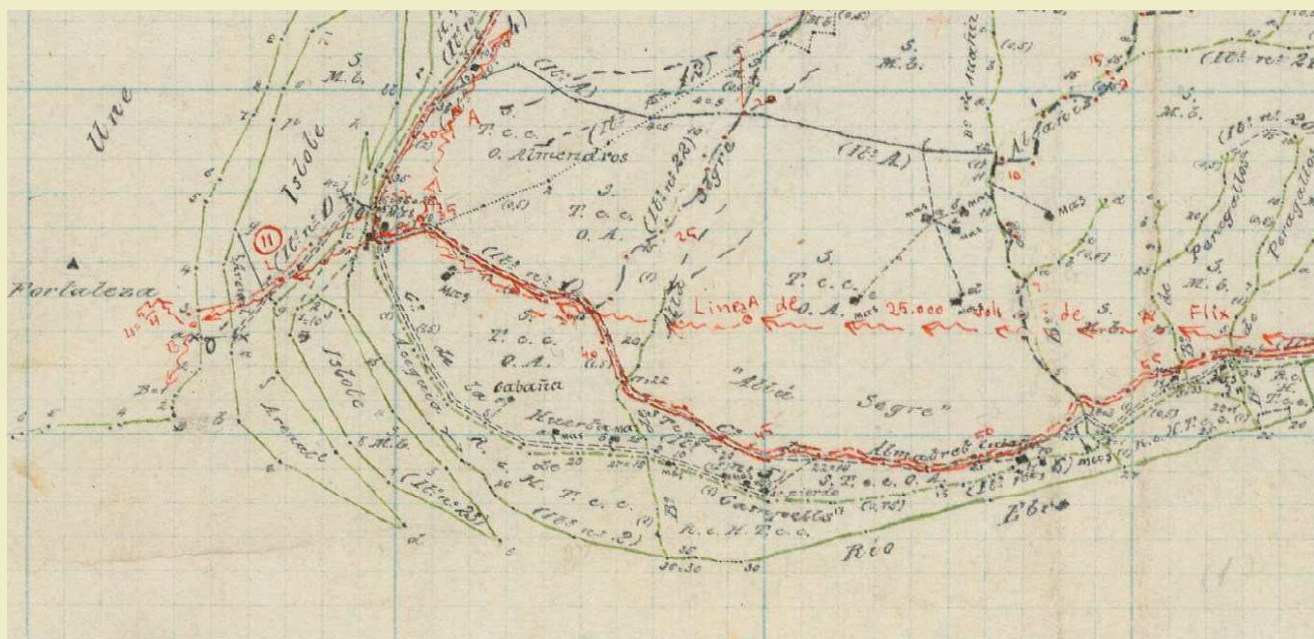
Aquesta circumstància va generar reclamacions per part de tots els usuaris de la sèquia, especialment del titular del molí de la Granja, arribant als tribunals. El litigi es va finalitzar amb una resolució que determinava un cabal constant de 800 litres per segon, que eren els que es consideraven suficients per la força motriu del Molí de la Granja, del que era propietari

en aquell moment Wenceslao Albareda Font; i per al Molí de Mequinensa, propietat aleshores de Francisco Adell Casal. També es van tenir en compte per determinar aquest cabal els regadius de les respectives hortes. La resolució va ser dictada pel Governador civil de la província de Lleida el 26 de desembre de 1918 i obligava a "*Fuerzas y Riegos del Ebro SA*" a garantir el cabal a la sèquia, però no va ser fins el 9 de desembre que es converteix en Reial Ordre i per tant d'obligat compliment sense possibilitats de recurs.

Les ordenances de la Comunitat de Regants de la sèquia de la Granja d'Escarp, que comprenien també els molins i els regs de Campells i Della Segre, es van aprovar per Reial Ordre de 5 de gener de 1923 i recollien els drets immemorials de tots i els nous cabals determinats, regulant el funcionament de la Comunitat més de tres anys abans que el Reial Decret de 5 de març de 1926 regulés la constitució de les Confederacions Hidrogràfiques que havien de coordinar els recursos hídrics de les conques dels grans rius, la primera va ser la de l'Ebre.

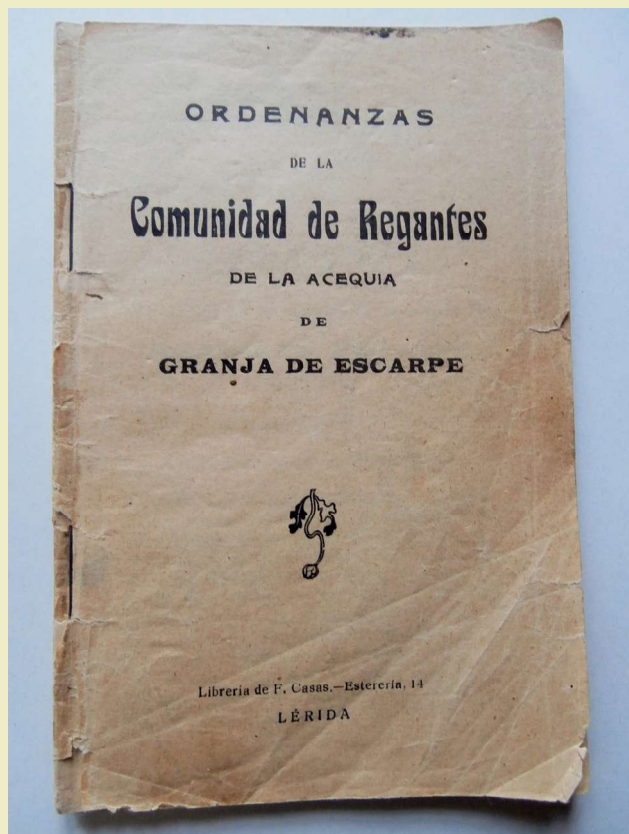
Sembla que les obligacions i el cabal fixat en la Reial Ordre generalment no s'acomplien, i van haver nombroses reclamacions per part dels moliners, dels regants, i de l'Ajuntament de La Granja, moltes van acabar en les altes instàncies, amb poques resolucions definitives.

Atesos les continus requeriments, l'any 1933, la Companyia "*Fuerzas y Riegos del Ebro SA*" va acabar per fer un projecte d'estació elevadora per l'adequada dotació de la sèquia en origen. Aquesta estació es va construir durant el 1934 una mica més avall del pont de Seròs, és a dir, més avall de la boquera que alimentava la sèquia per

*Tram final de la sèquia de la Granja d'Escarp, Campells i Della Segre.
Font: IGN, Minutes municipals.*

gravetat, i després de diversos retards en l'arribada dels materials i màquines necessàries, es va posar en funcionament el 1935 amb dos grups de bombes amb motors de 20 cv cada un que havien de complementar el cabal quan l'entrada natural era insuficient pel descens del nivell del riu.

Els conflictes van continuar de ben segur, ateses les constants reclamacions, especialment dels dos molins i dels regants de Campells i Dellà Segre per intentar abastir-se amb la dotació que els corresponia. Els regants de La Granja imputaven la manca de cabal a l'empresa "*Fuerzas y Riegos de l'Ebro SA*" que, segons ells, no acomplien els cabals fixats, però la Companyia es defensava al·legant la manca del manteniment adequat de la sèquia que, segons ells, provocava una pèrdua important del cabal per l'acumulació de llots en alguns punts que impediien el decurs normal de l'aigua.

Durant bona part de la guerra civil es va interrompre el subministrament regular per bombeig i sols es va disposar del que entrava per gravetat.

Passada la guerra civil no va millorar la situació, ans al contrari, els regants de Mequinensa no podien veure garantit l'aforament d'aigua per poder regar els seus horts, ja que sovint no els arribava ni el cabal mínim necessari i reclamaven solucions. Per solucionar-lo, al 1939 es substituïen els motors de les bombes per uns altres de

25 cv, cosa que havia de permetre que cada bomba elevés un cabal de 400 litres per segon, és a dir, suposant que no entrés res per gravetat, però aquesta mesura tampoc va resoldre els problemes d'insuficiència de subministrament, especialment a la cua de la sèquia. En aquell moment, segons les estimacions de la Companyia, el 25% del cabal en còmput anual entrava per gravetat i el 75% era subministrat per l'estació elevadora, però al 1944 ja es bombejava gairebé el 100% del cabal, ja que el nivell del riu mai no arribava a la boca d'entrada.

Durant la dècada dels anys 40, el bombeig es veia afectat sovint per restriccions de subministrament elèctric, reparacions, desplaçaments del riu, aterraments i acumulació de graves en la zona d'embocadura de les bombes al pont de Seròs, que la Companyia atribuïa a riuades i avingudes. Les diferents explicacions de l'empresa que teòricament havia de garantir el cabal a la sèquia i la reiteració dels incidents i manca de subministrament, van provocar diverses queixes dels usuaris de l'aigua a les autoritats.

Les reclamacions per manca d'aigua continuen, per aquesta raó "*Fuerzas y Riegos del Ebro SA*" va fer comprovacions del cabal que subministrava a la sèquia en l'embocadura, que sembla que eren força ajustats als 800 litres per segon, i més i tot en alguns moments, segons manifestà l'empresa, però això no va satisfer als usuaris i les queixes van continuar per part de l'Ajuntament de la Granja i, sobre tot, dels regants de Campells on l'aigua que arribava era clarament insuficient.

Finalment va ser la Confederació Hidrogràfica del Ebro la que va atendre les reclamacions de l'anomenada "*Associació de Regants de les hortes de Campells i Dellà Segre de Mequinensa*", i estimant les seves peticions dictà l'Ordre Ministerial del 7 de juny de 1947 on es disposava la separació de les comunitats i dels cabals del Molí i l'horta de la Granja per una banda, i de Campells i Dellà Segre per una altra. El cabal de dotació per a les hortes de Campells i Dellà Segre, que aleshores eren unes 55 hectàrees, es va fixar en 210 litres per segon que "*Fuerzas y Riegos del Ebro SA*" hauria d'eleva des d'una nova estació que s'havia de construir a l'inici d'aquest tram de sèquia. També s'establí que l'estació de bombeig havia de funcionar 8 hores diàries. La mateixa resolució deixava a la sèquia de La Granja una dotació total de 560 litres per segons, dels quals 420 eren pel Molí en cabal constant i la resta per al reg de les 97 hectàrees que hi havia des de la boquera fins al Molí, i les 53 hectàrees des d'aquesta indústria fins al barranc de Sant Jaume ja aprofitaven la dotació del Molí per regar. En aquestes consideracions, ja no hi ha cap referència al Molí de Mequinensa.

Aquesta Ordre Ministerial però, va ser correguda per la Companyia "*Fuerzas y Riegos del Ebro SA*", que considerava que mantenir dos estacions de bombeig era una càrrega sobrevinuda que no se li podia imposar, i mentre es tramitava el litigi les decisions de la Ordre Ministerial van quedar en suspens.

Els regants de Campells i Dellà Segre continuaven patint la manca d'aigua i la situació es va agreujar especialment per que la Companyia suspenia el subministrament d'aigua a les nits, circumstància aquesta última que afectava de manera greu als regants de Mequinensa, atès que era quan podien intentar regar amb més garanties, ja que durant el dia i en èpoques de reg intens, no els arribava casi aigua. Això provocà una nova queixa dels regants mequinensants a la Companyia que no va ser atesa perquè poc temps després van haver de presentar-la al Governador civil de Zaragoza. El Molí de la Granja, i l'Ajuntament també van presentar queixes al Governador Civil de Lleida per la mateixa circumstància. També aleshores la Confederació va sortir en defensa dels regants i el 28 de desembre de 1949 va ordenar a "*Fuerzas y Riegos del Ebro SA*" que mantingués la dotació en origen "independentment si s'aprofitava o no l'aigua elevada".

Finalment el 8 de maig de 1953, el Tribunal Suprem va dictar sentència acollint les pretensions de la Companyia els i va revocar definitivament l'Orde Ministerial que aprovava la

separació de les comunitats i fixava dotacions independents. El subministrament havia de ser únic i en origen, per la qual cosa, la sèquia i els seus usuaris continuaven com una unitat.

La situació no es va solucionar al persistir els problemes de sempre i la dotació de 3.9 litres per hectàrea en conjunt que atorgava els 800 litres de cabal unificat, que havia de resultar més que suficients per al reg, no ho era ja que l'entrada de la sèquia al terme de Mequinensa no arribava el cabal per garantir el reg normal de les hortes de Campells i Dellà Segre i, per descomptat, no es podien ni plantejar la possibilitat d'intensificar els regadius d'aquestes zones.

Aquests regants però, no van defallir i el 4 de novembre de 1963 es va publicar al Butlletí Oficial de la Província de Saragossa les "*Ordenances i el Reglament de la Comunitat de Regants de Mequinensa*", que es sotmetia a informació pública. L'empresa "*FECSA*", que des de 1952 havia adquirit els drets de "*Fuerzas y Riegos del Ebro SA*", va presentar al·legacions en contra d'aquesta constitució de la Comunitat. No sabem com va acabar aquest últim intent de donar una solució al reg de Capells i Dellà Segre. Al 1969, es van acabar les obres de la presa de Riba-roja la qual cosa implicava el consegüent ofegament del poble vell de Mequinensa, però també la inundació de les hortes històriques de Campells i Dellà Segre. La darrera part de la sèquia va quedar sota el nivell de l'aigua de l'embassament, i amb això es van acabar definitivament les reclamacions que legítimament havien reivindicat diverses generacions de petits propietaris de les hortes de Mequinensa del marge esquerra del Segre.

